

A MAGYAR ÍRÓK EGYESÜLETÉNEK FOLYÓIRATA

LYUKAS LŐR

XXX. ÉVFOLYAM IX.

2021/9. SZÁM

SZENT ISTVÁN-TEREM
A SZÁZADFORDULÓ CSODÁJA

LOVARDA

A PALOTANEGYEDBEN

**„...ÉS IDEJE VAN
AZ ÉPÍTÉSNEK”**

A BUDAI VÁRNEGYED
ÚJJÁSZÜLETÉSE

HAUSZMANN-SZTORI

///...ÉS IDEJE VAN

Az újjáéledt
Lovarda épülete
ifjabb Vastagh
György Lovát
fékező csikós című
szobrával
Fotó: Klotz Miklós

AZ ÉPÍTÉSNEK”

(Préd. 3.3.)

„A budai Vár 750 év feletti történetében egymást váltották az építés és a rombolás, az alkotás és a pusztítás időszakai. Szerencsések vagyunk, hogy mi az építők és az alkotók generációjához tartozhatunk. Hisszük: a Budai Várnegyed méltó arra, hogy több legyen pusztán turisztikai látványosságnál. Hauszmann Alajos szavait idézve: »...e büszke vár, melynek fekvése is páratlan, a magyar szent koronához méltó alakban [...] hirdetője legyen a magyar kultúrának és művészetnek!«. A Nemzeti Hauszmann Program szándéka a Várat visszaadni a magyaroknak, s olyan helyé avatni, ahol mindenki újra otthon érezheti magát.”

(Fodor Gergely kormánybiztos, a Budai Várnegyed felelős beruházási megbízottja)

WELTLER ILDIKÓ

„ÉL MAGYAR, ÁLL BUDA MÉG!”

A Nemzeti Hauszmann Terv nyomában

1. A Vár a Duna pesti oldaláról

A Budai Várnegyed* – közismert nevén a Vár – végre újjászületik! Az éveken át tartó, Nemzeti Hauszmann Terv néven ismert átfogó rekonstrukciós program nyomán a várnegyed visszanyeri régi pompáját. A magyar kulturális örökség e kiemelkedően fontos helyszíne – ahogyan ezt *Fodor Gergely* kormánybiztos megfogalmazta – nem egyszerűen turisztikai látványosság. A program fő célja az, hogy a magyarok is előszeretettel látogassák ezt a különleges varázsú helyet, s otthon érezzék magukat a várnegyedben.

De miért éppen a Hauszmann nevet viseli a nagyszabású terv? Nagyon is jó okkal!

Hauszmann Alajos rengeteget tett azért, hogy a budai Vár az a csodálatos hely legyen, amelynek ismerjük. Az Európában széles körű tapasztalatokat szerző építész nevéhez olyan kiemelkedő alkotások köthetők, mint a New York-palota, a Királyi Kúria (a volt Igazságügyi Minisztérium épülete a Kossuth téren) vagy a Műegyetem főépülete. Igazi szakmai kiteljesedését azonban a budavári palota tervezése és kivitelezésének irányítása során érte el. Amikor az 1867-es kiegyezés után fontossá vált, hogy méltó, az uralkodó tetszését is elnyerő királyi palota szülessen, Ferenc József először Ybl Miklóst bízta meg a tervezéssel, halála után, 1891-től pedig Hauszmann Alajos vette át e feladatot. A munkálatok során egyre nagyobb teret kaptak Hauszmann művészi elképzelései, s az építész lenyűgöző alkotásaiból megszületett Európa egyik legelőkelőbb palotanegyede. A palotát egészen a

Szent György térig meghosszabbították, s kialakult mai, kupolával ékesített formája. Hauszmann-nak köszönhetően a budavári palota a XX. század elejére Európa egyik legrangosabb uralkodói épületegyüttesévé vált. Az épület nemcsak kívülről újult meg, hanem a belső tereket is újjávarázsolták. Az építész így vallott erről: „Munkatársaimmal együtt az volt a törekvésünk, hogy e büszke vár, melynek fekvése is páratlan, a magyar Szent Koronához méltó alakban [...] egyszersmind hirdetője legyen a magyar kultúrának és művészetnek.”

A budai Vár hosszú, több mint hétszázötven éves történelmét építés és rombolás egyaránt kísérte. A legnagyobb pusztítást a második világháború okozta, a várnegyedben csak a lakások mintegy negyede maradt meg. A palota környékén, különösen a Szent György téren, még manapság is láthatók nemcsak a háborús sérülések, hanem a későbbi bontások nyomai is. A várnegyed tehát jó ideje megérett az új beruházásokra és a méltó helyreállításra. A nagylélegzetű, többéves munkálatok során számtalan épületet felújítanak, újjáépítenek, megszüntetnek. Jó néhány közülük a közelmúltban már el is készült, s újra teljes pompájában fogadja a látogatókat, míg más részek ezután kerülnek sorra. Ahogyan zajlanak az építkezések, folyamatosan halad a felmérés és a tervezés is.

A legnagyobb vállalkozás természetesen magának a palotának a felújítása. Jelenleg az épület alapterületének mintegy harmincnégy százaléka, a munkálatok végeztével legalább kétszer annyi lesz látogatható. A déli összekötő szárny hatalmas beruházásának elkészültével, a palota teljesen körbejárható. Megújulnak a várkeretek, a parkok, a díszutak és a várfalak is. A tervekbe bekerült olyan részek felújítása vagy újjáépítése, mint a Főörség, a Lovarda, a Csikós udvar, a Stöckl-lépcső (ezek szeptember közepétől már látogathatók), és az egykori Vöröskereszt-székház, József főherceg palotája, a Honvéd Főparancsnokság, a Fehérvári rondella (Kászim pasa bástyája), a karmelita kolostor meg a Magyar Nemzeti Levéltár.

A Hauszmann-projekt legambiciózusabb tétele maga a királyi palota. A hatalmas épület a háború alatt olyan súlyos károkat szenvedett, hogy sokáig kérdés volt, mihez kezdjenek a megmaradt részekkel. A Kádár-korszakban végül úgy döntöttek, a Várban elsősorban kulturális intézményeknek kell helyet adni. Ennek megfelelően az egykori palotának egy jóval visszafogottabb, kevésbé díszes változatát állították helyre. A mostani tervekben viszont az eredeti, Hauszmann-féle épület újjáépítése szerepel. Ez oly hatalmas beruházás, hogy időben egyelőre felmérhetetlen. Jelenleg a déli összekötő szárny

*A *Budai Várnegyed* Budapest I. kerületének egyik városrésze *Vár* néven. 1987 óta az UNESCO Világörökség listáján *Budai Várnegyed* néven szerepel (angolul *Buda Castle Quarter*).

2

3

4

2-3-4-5. Az újjáépülő József főhercegi palota látványtervei. József főherceg egykori Szent György téri palotája a hozzá tartozó neoreneszánsz kerttel és az udvari istállóval, valamint a gyönyörű belső terekkel a közeljövőben szintén megújul

6. A Honvéd Főparancsnokság látványterve

Fotó: Várkapitányság

5

6

5

7

7. A Lovarda a Lóféléző néven is emlegetett Vastagh-szoborral

8-9. A Zsolnay-kandalló és belső tér a Szent István-teremből

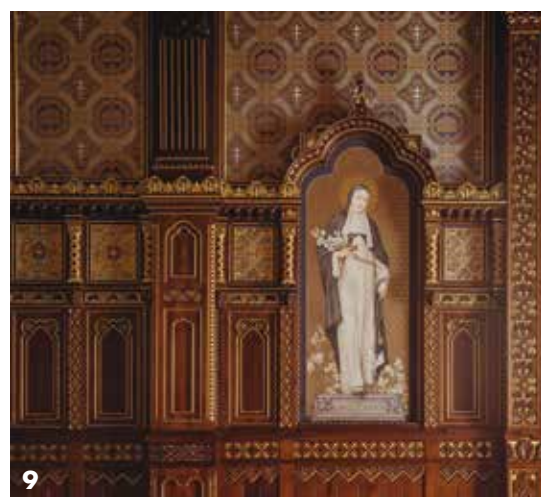
10. A megújult Főörség

11. Látványterv a József főhercegi palotáról

Fotó: Várkapitányság és Klotz Miklós

8

9

10

11

rekonstrukciója zajlik, benne az egyik legcsodálatosabb helyiséggel, a Szent István-teremmel, amelyet augusztus 20-án adtak át a nagyközönségnek. Ez az első hatalmas, lenyűgöző lépés a hosszú távú projektben. A Hauszmann tervei szerint rekonstruált déli homlokzat, valamint az Oroszlános udvar felőli északi homlokzat már újra eredeti pompájában látható.

Az egyik leglátványosabb rész kétségtelenül az újjászületett, pompás Szent István-terem. A nemzetközi hírű termet a századfordulón alakították ki. Először 1897 októberében jelent meg róla rövid közlemény a lapokban: „Őfelsége a király, Bánffy Dezső báró miniszterelnök előterjesztésére elrendelni méltóztatott, hogy a budai királyi várak újonnan épülő szárnyában egy Szent Istvánról elnevezett terem, mégpedig korhű, román stílusban rendeztessék be.” A díszes szoba megtervezésével Hauszmann Alajost bízták meg, aki akkor már a királyi palota bővítésén dolgozott. Az építész igazi kis ékszerdobozt álmódott meg. A viszonylag kis méretű, nyolcvanhárom négyzetméteres terem belseje román stílusban készült, ám teret kapott benne a magyaros jelleg is. Hauszmann mellett a kor legnagyobb művészei és iparosai dolgoztak a berendezésen: helyet kapott itt csodás, diófaból készült burkolat, az Árpád-házi királyok képei, Szent István megkoronázása festményen, impozáns Zsolnay-kandalló, a falakon aranybrokát, bronzcsillárok és falikarok, kovácsolt bronzdíszek, faragott székek, valamint Szent István mellszobra Stróbl Alajos megmintázásában. A részletgazdag, lenyűgöző terem elnyerte Ferenc József tetszését is, s az uralkodó úgy határozott, a művet az 1900. évi párizsi világkiállításon is be kell mutatni. A terem hatalmas sikert aratott, elnyerte a világkiállítás nagydíját.

Amikor aztán a második világháborúban a déli összekötő szárny súlyos sérüléseket szenvedett, a bombázások és a tűzvész nyomán a Szent István-terem is megsemmisült. A háború utáni átépítés során dolgozószoba és tárolóhelyiség működött itt, csupasz, díztelen falak és jellegtelen ablakok között.

A jelenlegi felújítás során a déli homlokzatot teljesen elbontották, majd az eredeti tervek szerint építették újjá. Korhű ablakok, belső terek, faragott fakapuk kerültek vissza méltó helyükre. A fennmaradt vázlatok és fényképek segítségével sikerült újraalkotni a csodálatos berendezést, s a 2021. augusztus 20-ától újra látogatható Szent István-terem visszanyerte Hauszmann által megálmodott formáját.

A Nemzeti Hauszmann Program további nagyszabású részei közé tartozó, szintén újjászületett Lovarda tematikus vezetésen látogatható. A helyszín, a Csikós udvar nemcsak a második világháborút szenvedte meg, hanem az 1950-es évek kultúrpolitikáját is, amikor a Lovarda, a Főörség és a Stöckl-lépcső épületegyüttesét elbontották. Az ugyancsak Hauszmann eredeti tervei alapján rekonstruált épületek régi pompájukban, megújult környezetben várják a látogatókat. A századfordulón a Főörség impozáns épülete, nevének megfelelően, a palotát védő főörséget és a királyi testőrséget szolgálta. A gazdagon díszített főhomlokzat érdekességei a timpanon, a loggia, a jón oszlopok és a tetőzetten látható tizenkét szobor. Az újjáépített Főörség földszintjén étterem és kávézó kapott helyet, felső szintjén pedig nagyszabású rendezvényteret alakítottak ki. Egy másik látványosság a Csikós udvar felől látható bronzkapu, a magyar történelem huszonhét

jelenetével. A Lovarda csaknem fél évszázadon át lenyűgöző lovaglósarnoknak adott otthont. A világháború pusztításai persze ezeket az épületeket sem kímélték, a Lovarda mégis megmenthető lett volna. A kommunista időkben ennek ellenére lerombolták. A Nemzeti Hauszmann Program keretében a hétszázhuszonhárom négyzetméteres alapterületű, a századfordulón épült egykori Királyi Lovarda lett az első, amelyet a háború utáni évtizedekben indokolatlanul lerombolt épület közül a semmiből újjáépítettek. A korhű, ám modern technikai felszereltséggel elvégzett felújítás során megújult a különleges tetőszerkezet, amely látványban két XVI. századi épületet idéz: a prágai Belvedere-palotát és a Palladio-féle vicenzai bazilikát. Helyükre kerültek az üvegablakok, újjáéledt a lenyűgöző hatású, fából készült, gyönyörű nyitott fedélszerkezet, a zenekari és a királyi páholy, újra ragyognak a burkolatok, a márvány dízlépcső és a kovácsoltvas korlát. A központi előcsarnokban az eredetivel megegyező fölépcsőt találunk, amelyen az emeleti páholyokhoz juthatunk.

Az újjáépítés alatt nemcsak a Főörség és a Lovarda, hanem a Stöckl-lépcső és a Csikós udvar is elnyerte

12

12. A Főörség újjáépítés után

régi pompáját, s a nagyközönség által is látogatható. A Csikós udvart a középkor óta várfalak vették körül, ám nem számított fontos területnek. A Lovarda felépítése után lett belőle gyönyörű, színvonalas díszudvar. A Lovarda udvara a főbejárat előtt álló, csikóst ábrázoló szoborról kapta a nevét. A felújítás során csodás burkolatot és díszvilágítást kapott, fákat, növényeket, padokat helyeztek el benne. Az újjáélesztett udvar szeptemberben már a Budapesti Borfesztivál egyik helyszíne volt, s remélhetőleg ezután is közkedvelt pihenőhely és rendezvényközpont lesz. A minél hitelesebb rekonstrukció érdekében a munkálatok során az eredetivel megegyező anyagok használatára törekedtek, s a belső terekben is az eredeti hű másolatát igyekeztek hitelesen megalkotni (természetesen figyelembe véve a modern előírásokat és szabványokat is). Mintegy hetven év után eredeti helyére került ifjabb Vastagh György alkotása, a Lovát fékező csikós is. E helyütt újjáépítették az ország egyik legszebb történelmi lépcsőjét, a gyönyörű, neoreneszánsz stílusú Stöckl-lépcsőt is, amelyet Hauszmann Alajos a több méterrel mélyebben fekvő Csikós udvar

13

13. A Honvéd Főparancsnokság nyugati oldala a kapu szerepében, látványterv

14. A Stöckl-lépcső a Hunyadi-udvaron

15. A főhercegi palota a Szent György tér felől, látványterv

14

15

és a felső palotaudvarok (például az Oroszlános udvar) összekötésére tervezett. Az egész terület megújítása vélhetően 2022 tavaszára fejeződik be, Karakas pasa tornyának elkészültével.

A munkának természetesen koránt sincs vége. Időközben megkezdődött József főherceg palotájának, az egykori Vöröskereszt-székháznak, valamint a Honvéd Főparancsnokság épületének az újjáépítése, s a munkálatok hamarosan a palota épületében is folytatódnak.

A Vöröskereszt hajdani székháza a Dísz téren állt, s a külügyminisztériumnak is otthont adott, egészen 1946-ig, amikor is lebontották. A telken sokáig lehangoló bazársor működött, ám a Hauszmann-terv részeként ez az egykor eklektikus épület is új életre kel. Az új, külső jegyeiben korhű épületben irodaház működik majd, modern üzemeltetési megoldásokkal.

A József főhercegi palota (régőbbi nevén Teleki-palota) ugyancsak megsérült a háborúban, s a hatvanas években lebontásra ítélték. Újjáépítése az idén nyáron kezdődött el, így remélhetőleg a Szent György téri falmaradványok és törmelékek helyét hamarosan a régi-új épület veszi át. Jórészt irodák lesznek benne, de a neoreneszánsz kertet a látogatók is felkereshetik majd.

Nem jutott jobb sors a Honvéd Főparancsnokságnak sem, amelyet az ostrom gyötrelmei után néhány évvel az első emeletig visszabontottak. Golyónyomokkal teli falai csak háborús emlékként voltak érdekesek. Az újjáépítés után látogatóközpont és interaktív kiállítás kap benne helyet.

Némiképp más a helyzet a Magyar Nemzeti Levéltárral, amelynek épületét ma is jól ismerjük. Kevesebben tudják azonban, hogy annak idején gyönyörű, Pecz Samu által tervezett torony ékesítette, ám a háborús sérülések helyreállítása helyett ezt is inkább felrobbantották. A tervek szerint most újraépítik a tornyot, továbbá az épület kap egy új szárnyat is, amely egy évszázada végül pénzhány miatt nem épült meg. Ebben a részben a levéltár látogatóközpontját helyezik el.

Különleges osztályrész jutott a karmelita kolostor már felújított és átadott épületének: a Miniszterelnökség költözött oda. A karmeliták egykori kolostora a Színház utcában áll, a Sándor-palotának, az államfő rezidenciájának szomszédságában. Egy része eredetileg templom volt (később a Várszínház működött itt), a másik szárnyban pedig a kolostor kapott helyet. Régebben, a török időkben a budai pasák palotája volt megközelítőleg ugyanitt, majd a ferenceseké lett a terület. Ők építették fel Szent Jánosról elnevezett templomukat, kolostoruk pedig nagyjából a Sándor-palota helyén állt. A ferencesek rendházához több kiemelkedő esemény is kötődik, egyebek mellett 1301-ben itt temették el utolsó Árpád-házi királyunkat, III. Andrást. A karmeliták Buda felszabadítása után költöztek be az épületbe, ám a kalapos király, II. József hamarosan feloszlatta a szerzetesrendeket, így el kellett hagyniuk a kolostort. A város első állandó színháza, a Várszínház 1787-ben nyitotta meg kapuit ugyanitt, s 1790-ben itt tartották az első magyar nyelvű előadást. Sajnos, az épület 1924-re olyan siralmas állapotba került, hogy be kellett zárni, s csak a hetvenes években nyitották meg újra a színházat. A Miniszterelnökség új otthonának helyreállított régi és új részei szép harmóniában állnak egymással, megőrizve az eredeti, XVIII. századi hangulatot és stílust, s a szomszédjában emelt új épület is illeszkedik környezetébe. A belső teret kolostori hangulat, puritanizmus jellemzi: visszafogottság, minőség és elegancia. ♣

16

17

18

16., 18.
Puritátságban
elegáns belső terek
a Miniszterelnökség
épületében

17., 20.
A Miniszterelnökség
új otthona a karmelita
kolostor épületében

19. „Krisztus áldja
meg e hajlékot!” Az
ajtó fölé krétával írt
évszám és kezdőbetűk
értelmezése a népi
szertartás szerint
(G + M + B, azaz
Gáspár, Menyhért,
Boldizsár) és a Christus
Mansionem Benedicat
latin mondatból:
mindkettő érvényesnek
tekinthető

Fotó: Várkapitányság
és Klotz Miklós

19

20

RÉFI ZSUZSANNA

MESTERMŰ SZÜLETIK

Sal Endre mesterekről, mesterművekről és az emlékezetpedagógia fontosságáról

A Budai Várnegyed
panorámaterve

A kelő nap sugarai rózsásra színezik József főherceg palotájának szögletes tornyait, s aki ezeken a századfordulós napokon végigsétál a budai Vár macskakövein, elcsodálkozhat a Mátyás-templommal szembeni utcában a hétfégi piac nyüzsgésén: a pultok között a szoknyás-kendős asszonyok, a kötényes mesteremberek mellett feltűnnek a sétapálcás urak, az egyenruhás cselédek és a díszruhában pompázó tisztek is. Hallgathatja a mindenhol felhangzó német mondatokat, a hintók elé fogott lovak patáinak dobogását és a fel-feltűnő kordék nyikorgását. Ha figyelmesen szemléli az utcákat, két fekete ruhás, karcsú hölgyet is felfedezhet, akik egy hatalmas kutya és egy komornyik kíséretében indulnak kirándulásra. Láthatja azt is, milyen mives fabútorok érkeznek a Szent István-teremhez, s hogy pompázatos ólomüveg ablakok, aranyozott csillárok kerülnek elő a császári és királyi beszállító pecsétet büszkén hirdető ládából.

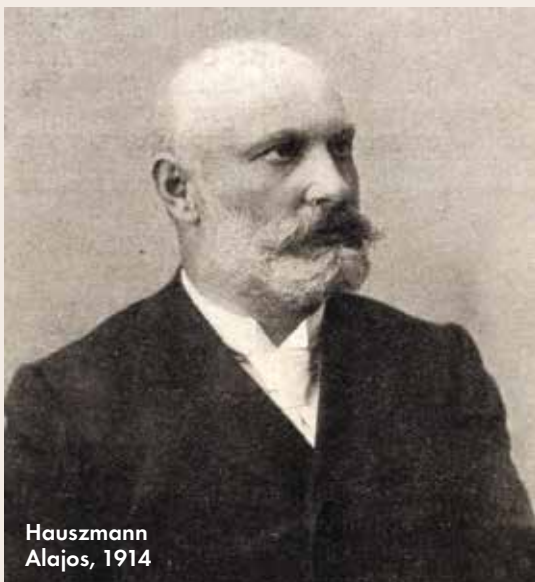
– Ha belelapozunk Sal Endre Mestermű születik című kötetébe, ilyenformán elevenedik meg előttünk a dualizmus korának budai Vára. A 45 történetet tartalmazó könyvből életre kelnek a korszak kiváló építészei, zseniális iparosai, történelmi alakjai, de nemcsak a legendás épületek születésébe kapunk betekintést, hanem az itt élők mindennapjaiba is. Az író-újságíró időutazásra hívja az olvasót, s azt szeretné, ha hús-vér emberekként emlékeznénk a kiváló alkotókra, de azt az elképesztő erőfeszítést is látnánk, amellyel annak idején a világ figyelmére is számot tartó Várat felépítettek. Sal Endrével a történetmesélés és az emlékezetpedagógia fontosságáról, az általa alapított Újságmúzeumról is beszélgettünk, valamint arról, mi mindenről számolt be neki Hauszmann Alajos ükunokája, miért egyik kedvenc szereplője Thék Endre, és miért olyan fontos, hogy a budai Vár ismét a régi fényében pompázzon.

– Tényleg ilyennek látta a budai Várat, aki a századelő idején, a Várkapitányságon 30 krajcárért jegyet váltott egy palotabéli körtúrára?

– Igen, ám azon biztosan meglepődne egy mai látogató, hogy milyen kevesen éltek itt akkoriban, s hogy a sváb ajkúaknak köszönhetően szinte gyakoribb volt a német szó, mint a magyar. Azon ugyancsak elámulhatna, milyen tökéletes állapotban volt minden épület... Egy csodát láthatott az, aki felgyalogolt a lépcsősorokon, főleg akkor, ha 1905 után érkezett, amikor már elkészült a palota felújítása, átépítése. Hála az égnek, ez az egykori szépség most lassan újra előtűnik, hiszen az utóbbi esztendőben elkezdődött a Vár újjászületése! Nemrég együtt tölthetem egy estét a mostani alkotókkal, *Angyal Tibor építésszel, Rostás Péter művészettörténésszel, s ezen a beszélgetésen is izgalmas kulisszatitkokra derült fény. Amikor a századfordulón Hauszmann Alajos vezetésével a felújítás készült, azért is törekedtek lenyűgöző munkára, mert szeretnék volna a bécsi udvarnak megmutatni, hogy igenis találni itt is tehetséges embereket, s a magyar iparosok, művészek világszínvonalat képviselnek.*

– Mi az, amit egy mai látogató nem talál meg? Milyen jellegzetes épületek tűntek el az elmúlt évszázad alatt?

– Hiányzik a Dísz tér sarkáról a Vöröskereszt Egylet egykori, sarokpupolákkal teli székháza és József főherceg palotája, amely a karmelita kolostorral szemben állt. Természetesen a kötetben a főhercegről is írok, akit Habsburg volta ellenére is szerettek a magyarok, s övé volt a teljes Margitsziget. Ő készítette az első cigány–magyar szótárt. Katonaemberként nagyon sok cigány ajkú honvéddel találkozott a seregben, s azért írta meg a szótárt, hogy segítse a cigányok és a magyarok közeledését. Gyönyörű volt a várbeli palotája, amely a második világháború alatt kapott bombatalálatot. Megmenthető lett volna, azonban a kommunista rendszer alatt szándékosan hagyták tovább pusztulni. Volt idő, amikor munkásszállóként szolgált, filmeseknek is bérbe adták, majd 1968-ban egy robbantással a földdel tették egyenlővé... Most azonban ismét felépül újra, régi pompájában, akárcsak a helyőrség épülete. A Vár felújításához a Szent István-terem újjászületése volt a főpróba, és bebizonyította, mire képesek a mai mesteremberek, iparosok, ugyanis minden a régi technikával készült el ismét, s ugyanolyan ékszerdoboz született, mint amilyet egykor megcsodálhattak a látogatók.

Hauszmann Alajos, 1914

Sal Endre író, újságíró portréja

„Nekünk a Vár mindig jóval többet jelentett épületek, falak és bástyák összességénél. A budai Vár az elmúlt évszázadokban a magyar állami és egyházi élet, a magyar kultúra, a magyar polgárosodás és a magyar szabadság bástyája volt, mindazon értékeké, amelyek máig meghatározzák nemzeti identitásunkat.”

(Nemzeti Hauszmann Program 2019–2024, részlet)

– Ahogy megszületett, az 1900-as párizsi világkiállításon nagydíjat is nyert a Hauszmann Alajos tervei alapján született Szent István-terem...

– A terem famunkáit Thék Endre készítette, ahogyan a Lovarda faszerkezetét is. Ő az egyik kedves alkotóm, lenyűgöz a kitartása, az akaratereje. Annak idején fiatalon jelentkezett az egyik gyárnál, hogy szeretne ott dolgozni. Elzavarták, ő pedig járta a világot, képezte magát, s ahogy hazatért, megnyitotta a saját műhelyét. Húsz évvel azután, hogy a portás elkergette, visszatért, és megvásárolta az egész gyárat. S nemcsak famunkák készültek nála, hanem például fémzongorákat is gyártott. Amikor elkészült a Szent István-terem berendezése, maga Ferenc József is ellátogatott a gyárába, hogy megtekintse az alkotásokat. Thék azonnal kirakatott egyet a zongorái közül is. Természetesen a császár kíváncsian megtekintette az érdekes instrumentumot, s rögtön ott is termett egy zongoraművész, hogy megmutassa, hogyan szól a hangja... Thék Endre remek üzletember és kiváló mester volt. Hogy milyen asztalosmunkát végzett, az kiderült most, az újjáépítésnél is, hiszen, mint Hauszmann Alajos ükunokájától megtudtam, ilyen illesztésekkel, technikákkal már senki sem foglalkozik. Ahhoz, hogy most minden korhű módon születhessen újjá a Szent István-teremben és a nemrég átadott Lovardában – ami jelenleg rendezvényközpontként szolgál –, a mai mestereknek vissza kellett térniük a Levéltárba, s mindent elolvasni, hogy a száz évvel ezelőtti módszerekkel készüljenek el a bútorok, a tető, az épület. Csodák születtek akkoriban! A századelő világa, egészen az első világháború kezdetéig az egyik kedvenc korszakom, kutatás közben szívesen olvastam a kulturális és gazdasági értelemben egyaránt gazdag, pezsgő város mindennapjairól. Jó érzés volt akkoriban végig sétálni a Vár utcáin... Aztán a második világháborút követően minden megváltozott. Később, amikor gyerekként tölt-

hettem a várfalak mögött a délutánokat, nem értettem, miért ilyen romos és gazos ott minden. Abban az időben csak a Mátyás-templom és a Halászbástya volt a látni való, most azonban már ismét a Vár egyre nagyobb részében gyönyörködhet a látogató, s örülök, hogy ennek az újjászületésnek én is a részese lehetek.

– *Hogyan került kapcsolatba az újjáépítést irányító Nemzeti Hauszmann Programmal?*

– A Facebook-oldalammal, az Újságmúzeummal kezdődött minden. Az ott olvasható cikkek alapján ugyanis a program vezetőivel egymásra találtunk. A múltból szóló írásaimat szerencsére sokan olvassák, az Újságmúzeum Facebook-követőinek száma már 171 ezer fölött van. Talán az a cikkek népszerűségének a titka, hogy az írásokban az emberre helyezem a hangsúlyt. Mert hát a művészek alkotásait ismerjük, de a mögötte álló embert kevésbé. Pedig ők is szerettek, nekik is tragédiák árnyékolták be az életüket. Szívesen kezdtem neki a kötetnek, hiszen nagyon szeretem a századelőt. Sok időt töltöttem a Levéltárban, a Várkapitányságtól is megkaptam minden segítséget, így két esztendő alatt állt össze a kötet. Élvezetes volt a kutatás is. Stróbl Alajosról például, akinek az Epreskertben volt a műterme, megtudható, hogy oda mindig lóháton érkezett. Arra is képes volt, hogy a Vajdahunyad váránál lévő jégpályán teljes lovagi páncélzatban korcsolyázzon. Bohókás, vidám, jó

kat válogatta össze, s kiválóan irányította a művészeket, iparosokat. Az ükunokája elmesélte, hogy még ma is mekkora hatással bír a családjára. Ha ugyanis egy gyerek betölti a hatéves kort, mesélni kezdenek neki Hauszmannról, az örökségéről, és talán ennek is köszönhető, hogy a leszármazottak mindegyik generációjában akad egy építész vagy tervező.

– *Kiket emelne még ki az alkotók közül?*

– Szintén érdekes személyiség Donáth Gyula, akit a gyász szobrásának is tartottak, rengeteg síremléket készített. Kétlaki életet élt, hiszen a műtermi munka után, ahogy leszállt az éj, máris a legnagyobb bohémná változott, járta a kávéházakat, s számtalan kard- vagy pisztolypárbajban vett részt. Német származású volt, s Jókai Mór jegyezte fel róla, hogyha valaki tört magyarsággal beszél és összekeveri a kifejezéseket, akkor az „Donáthul beszél”. Szeretem Roskovics Ignácot, a festőt is, akinek ott áll a szobra a Duna-korzón, eddig azonban kevesen tudták róla, milyen kiváló alkotásai születtek. Roskovics rengeteg oltárképet készített. A kecskeméti katolikus templomban, ahol már hosszú ideje dolgozott, egy nap meglátogatta egy idős néni, arra kérve, segítsen abban, hogy essen az eső végére, mert elszáradnak a növények. Roskovicsra jellemző, hogy az volt a válasza: huszonöt palack borért elintézi... Másnap zuhogni kezdett, a festő pedig megkapta az ígért innivalót. Szeretem ilyen történetekkel bemutatni a művészeket, mert így jobban megismeri őket az olvasó, és könnyebben tud azonosulni velük. S talán éppen az ilyen érdekességek miatt fognak majd évek múlva is emlékezni rájuk.

– *A Mestermű születik című kötet nemrég jelent meg, de, gondolom, akadnak már visszajelzések.*

– Rengeteg. Az embereket azért is érdeklik ezek a történetek, mert 1945 után nem foglalkoztak a Várral. Meghagyták szétlőtt, szánalmas állapotban, s gúny tárgyává tették a romos épületeket. Ha az ember megnézi a régi képeket a Duna-korzóról, 1957-ben még mindig ugyanolyan szörnyű látvány tárul a szemé elé, mint közvetlenül a háborút követően. A kommunista rendszer mindent el akar törölni a századelő világából. Nem csoda, hogy a legtöbben ma azt sem tudják, ki volt Hauszmann Alajos, s ezt például nagyon fájdalmasan élték meg az örökösei... Az 1945 és 1990 közötti vákuumot követően azonban most végre ismét büszkék lehetnek a budai Várra a magyarok. Ahogy arra is, milyen kiváló mestereink, művészeink voltak és vannak. Ezt igyekszem a kötetben is bemutatni.

– *Hiszen ahogy Kisfaludy írja: „Él magyar, áll Buda még! a mult csak példa legyen most, / S égve a honért bizton nézzen előre szemünk.” A Mestermű születikben jócskán akadnak mindennapi hősök is, és a kötet összesen negyvenöt történetet tartalmaz. Sok olyan, említésre méltó alakja van a századelőnek, aki hiányzik a könyvből?*

– Többen kimaradtak az alkotók és a Vár mindennapi életének szereplői közül. Persze akadtak kihagyhatatlan figurák, ezek közé tartozott például az osztrák császár és magyar király, akinek a kedvenc szórakozása az volt, hogy a palota kertjéből távcsövön keresztül szemlélje a várost. Természetesen a feleségéről is szól történet, Sisi gyakori látogató volt Budán, s rendszerint Ferenczy Idával érkezett. Mivel a hölgy csak polgári felmenőkkel rendelkezett, így felolvasónőként alkalmazhatta, a valóságban azonban a társalkodónője, igazi barátja volt.

**Építkezés közben
a Lovarda környékén**

kedélyű ember képe rajzolódik ki a róla szóló írásokból, pedig nem feltétlenül ez jut róla az ember eszébe, ha megnézi a Halászbástyán álló Szent István-szobrát vagy az általa készített Mátyás-kutat. Ez utóbbi alkotás kapcsán érdekes, hogy mivel a király Szép Ilonkával való találkozását jeleníti meg, fontos alakja egy szarvas. Hauszmann-nak Szentendre mellett volt villája és erdeje, ahol rendszeresen vadászott is. Egyszer éppen a Várban tartózkodott, amikor a földjén egy vadászó elejtett egy hatalmas agancsú szarvast. Lebukott, a szarvast pedig Budára hozta Hauszmann egyik embere. Amikor a vadat meglátta Stróbl, azonnal tudta, erről a szarvasról kell megmintáznia a kút figuráját... Az építkezés vezetése Ybl halála miatt szállt Hauszmann Alajosra, aki nagyon erős, szuggesztív egyéniség volt, a legjobb alkotó-

A királyné itt-tartózkodása alatt szeretett inkognitóban kirándulni a Sváb-hegyre. Ilyenkor csupán egy komornyik és a kedvenc kutyája kísérte el őket. De a Habsburg családból is akad olyan szereplő, aki nem került be a könyvbe. Persze, a felkutatott és végül kimaradt történetek sem vesztek el, a Hauszmann-program Facebook-oldalán elolvashatók.

– Az Újságmúzeum oldalán szintén akadnak századelős sztorik, amelyek a Várba kalauzolnak. Hogyan született ez a kötetet is elindító oldal?

– Gyűjtöm a régi lapokat, így van egy valódi újságmúzeumom, utazó kiállításon is be szoktam mutatni a legérdekesebb darbjait. Az oldalt eredetileg azért hoztam létre, hogy az Újságmúzeumot népszerűsítsem. Nem is képzeltem, hogy ennyi olvasója lesz. Már a második év végére eljutottunk a százezer követőhöz, s akad olyan poszt, amely kétféle emberhez is eljutott... Ezeknek az írásoknak talán az is a titkuk, hogy mindarról, ami bennük szerepel, az utóbbi fél évszázadban nem nagyon lehetett olvasni, így az érdeklődők számára mindent történet új és érdekes. Ez az oldal a szenvedélyem. Amúgy újságíró voltam mindig is, számos lapnál dolgoztam, jelenleg a *Mandiner* főmunkatársa vagyok. Emellett az utóbbi években több kötetem is született. Két évvel ezelőtt jelent meg a *Mi, magyarok* című könyv, amely azokról a honfitársainkról szól, akik itt születtek, de külföldön építettek karriert, s lettek világhírűek. A kötet nagy tetszést aratott, így elkészült a folytatása, *Mi, magyarok a századelőn* címmel. Szintén jól fogyott, és most készül a harmadik, amely színészekről, színésznőkről szól az 1945 utáni időszakból. S persze közben folyamatosan dolgozom az Újságmúzeum anyagain is. Egy-egy íráshoz ezer-ezeröttszáz régi cikket olvasok el, s nagyon élvezem azokat a történeteket, amelyekre rábukkanok. Így fedeztem fel például azt is, ki volt az igazi Nemecek Ernő. Feiks Jenő festőművészről, grafikusról mintázta A Pál utcai fiúk hőstét Molnár Ferenc, akivel együtt gyerekeskedtek, s legjobb barátok voltak. Később Feiks esküvői tanújának is az írórt kérte fel... De említhetem Weidinger bácsit is, aki majd négy évtizeden keresztül dolgozott a Nemzeti Színház és az Operaház bértapsolóinak a főnökeként. Jelen volt minden próbán, s a felbérelt gyerekeket – akár egy karmester – vezényelte az előadásokon, hogy a megfelelő művészt a kellő lelkesedéssel ünnepelejk. Ez a munka volt az élete, a szenvedélye. Ő is egyike azoknak a mindennapi hősöknek, akiktől olyan érdekes, értékes a századelő időszaka. Számomra elmerülni a régi újságokban, történetekben egyfajta időutazás. Gyűjtöm a régi kávéházi kávécsészéket is, hiszen minden egyes darabjuk megidéz az asztalok mellett író, beszélgető, vitatkozó művészeket, az akkori pezsgő kulturális életet. Újabban pedig az 1945 előtti filmplakátokba szerettem bele.

– *Mi mindent sugallnak az egykori, századelős életek?*

– Ezek a művészek, alkotók kivételes műveket hoztak létre, közben betöltötték a családfői szerepet, jótékonykodtak, éltek a mindennapjaikat, s ugyanúgy megvoltak a maguk gondjai, hibái, mint mindannyiunknak. A már emlegetett Thék Endre, a fa művésze például azért is nagyon szimpatikus számomra, mert következetesen kiállt a meggyőződése mellett. A Tanácsköztársaság idején mert nyíltan kommunistaellenes lenni, amiért megalázták, elvették tőle a gyárat. Végül mindebbe bele is halt, az elvei mellett azonban végig kitartott. De említhetem

Sal Andre
író, újságíró

„Munkánkat a tervszerűség jellemzi: minden döntésünk illeszkedik jövőképünkhöz, amely a budai Vár és nemzeti örökségünk megújítását szolgálja.”

(NHP-részlet)

Zsolnay Vilmost is, ő például a Szent István-terem különleges kandallóját készítette. Nagyon kreatív, sokrétű ember volt, aki kezdetben nem vette át a manufaktúrát az édesapjától, helyette görögdinnyét és sárgadinnyét termesztett, de olyan igényességgel, hogy a dinnyéi egy erfurti versenyen aranyérmert nyertek. A fejébe vette azt is, hogy a pécsi bor versenyképes lehet a párizsi vilákiállításon a francia nedűkkel szemben. Persze többen gyözködtek, hogy adja fel ezt a tervét, mert nem érhet el sikert, Zsolnay azonban úgy vélte, azért kell bemutatni ezen a seregszemlén a pécsi bort, hogy az angolok lásák, nem lehet olyan rossz, ha versenybe száll a francia italokkal... Amikor aztán átvette a pécsi gyárat, csodásan működtette. Emellett pedig rajongott a sportért, ő volt az elnöke a helyi kerékpárosegyletnek. Vagy említhetem Podmaniczky Frigyeszt, aki szintén fontos szereplője a Vár megépülésének, s akit „Budapest völegényeként” is emlegetnek. Hihetetlen egyéniség, de arról, hogy mi mindent tett a városért, eddig kevesen tudtak... Azt sem szabad elfelejtenünk, hogy azok, akik a várbeli építkezésben fontos szerephez jutottak, mind olyan magyar mesteremberek voltak, akik kismanufaktúráikat fejlesztették világszínvonalúvá, külföldre is rendszeresen exportáltak, s tíz-tizenöt éves komoly munkával érték el, hogy megkapják az akkori legrangosabb címet: császári és királyi beszállító. Örülök, hogy az ezekről az emberekről szóló történetek egyre többekhez, sok fiatalhoz is eljutnak, akik a mai információáradatban is felfigyelnek az írásokra, s még a hosszabb anyagokat is szívesen elolvassák. Sokan megköszönik, hogy ezeket az anekdotákat, sorsokat megismerhetik. Szükség van *emlékezetpedagógiára*, hogy megmutassuk azt a múltat, amire büszkék lehetünk, s mindezzel megszólítsuk a fiatalokat. Arra kell törekednünk, hogy találjanak ezekben a történetekben olyan kapcsolódási pontokat, amelyek megérintik őket, s ami kapcsán emlékezni fognak ezekre a hősökre, s talán példát is vesznek róluk. Fontos, hogy lássák, milyen kivételes tehetségeink voltak és vannak, s milyen értéket teremtenek! ♦

SAL ENDRE

FERENCZY IDA

Erzsébet királynénak szentelte az egész életét

Sisi kedvenc
sétaútja a Várba

Hivatalosan ő volt Erzsébet királyné felolvasója, valójában a legjobb barátnője és első számú bizalmasa. A kecskeméti születésű Ferenczy Ida 34 éven át volt Sisi mellett, s a királyné meggyilkolása után csak az vezérelte, hogy ápolja az emlékét.

Ferenczy Ida
díszmagyarban

Vak fiúnak segített

Ferenczy Ida 1869-ben azt is elintézte, hogy Sisi egy vak fiút fogadjon a gödöllői kastélyban. A fiú elmondta, hogy az intézetben, ahol élt, ki-rúgták az igazgatót, pedig jó ember volt. A királyné meghallgatta a gyermeket, s ígéretet tett, hogy kivizsgálhatja a történeteket.

1839. április 7-én született, egy kecskeméti kismemesi család negyedik gyermekeként.

Csupán huszonöt éves volt, amikor híre ment, hogy a magyar nyelvel egyre inkább foglalkozó Erzsébet királyné magyar társalkodónót szeretne magának. Eredetileg hat név szerepelt a listán, amelyet az asztalára helyeztek, ám valaki hetediknek Ferenczy Idát is odaíratta a papírosra. Hogy ki volt a rejtélyes ajánló, máig nem tudni, de Deák Ferencet emlegetik a legtöbbit ezzel kapcsolatban. Sisi végül Ida mellett döntött, annak ellenére is, hogy tájékoztatták, a fiatal lány csupán kismemesi származású. A kellemetlenséget végül az udvar úgy oldotta meg, hogy Ferenczy Ida hivatalosan felolvasónő lett a királyné mellett, nem pedig társalkodónő vagy tanácsadó, noha igazából sokkal többről volt szó.

1864-ben a *Nefelejcs* című lap írt először Ferenczy Idáról, mivel kiderült, hogy a császári udvorból is előfízettek az újságra, és ezt Ferenczy Ida intézte. Két évvel később ismét bekerült a lapokba a neve. Történt, hogy Erzsébet királyné egy bécsi kórházba látogatott, és ott beszédbe elegyedett egy súlyosan sebesült magyar katonával, aki elmondta, egy vágya van, hogy értesítsék a hogylétéről a világtalan édesanyját, aki Tápiószelén él. Sisi Ferenczy Idát kérte meg, hogy keresse meg a vak asszonyt, aki végül pénzt is kapott az udvartól.

A királyné hamar megkedvelte Idát, olyannyira, hogy ahhoz is ragaszkodott, Bécsben, Gödöllőn vagy éppen a budai Várban is egymás mellett legyen a hálószobájuk.

Ida feladata volt a többi között, hogy beszerezze a magyar nyelvű újságokat, mellette pedig a magyar nyelvű könyveket is. Az ő választása volt például Jókai Mór, akinek regényeit imádta a királyné.

Ferenczy Ida mindennap ott volt a királyné mellett. Ha éppen Budapesten időztek, akkor is. 1872 áprilisában például arról írtak a lapok, hogy Sisi – Ida társaságában – a budai Várból egészen a Gellért-hegy tetejéig sétált. A királyné mindig korán kelt, és reggelente kedvelt elfoglaltsága volt a budai Várban, hogy Ida társaságában kiment a bástyákra sétálni. A legjobban a Ferdinánd lak-tanyától a Bécsi kapuig tartó bástyákat kedvelte. 1876-ban már hárman sétáltak, ugyanis Sisi rendszeresen elhozta Budára kedvenc újfundlandi fajtájú, nagy testű, fekete kutyáját.

Ferenczy Ida egész életét a királynénak szentelte. Sosem házasodott meg, gyermeke sem született, a királyné volt a mindene. Jellemző momentum, amely ismét rávilágít, hogy nem csupán felolvasónő volt az udvarnál, hogy 1882-ben egy viharos, esős napon a szolgálok legnagyobb megrökönyödésére a gödöllői kastély parkjában ketten sétáltak és nevetgéltek a zuhogó esőben. Hiába invitálták őket a meleg kastélyba, hosszú ideig

Erzsébet királyné
korabeli kép
alapján

Sisi, Erzsébet királyné egykori ábrázolás szerint

Az udvar kenyere

Ő ismertette meg a magyar ételekkel is a királynét, sőt, az ő hatására rendelt hosszú éveig Nagykőrösről kenyeret a gödöllői udvar, ugyanis Ida kóstolót vitt a királynénak, ő pedig el volt ragadtatva a nagykőrösi kenyértől.

kacarászva jól érezték magukat az esőben. Mint a legjobb barátnők. Ida a nehéz időkben is ott volt a királyné mellett. 1889-ben az ő feladata volt, hogy megmondja Sisinek, hogy a fia, Rudolf trónörökös meghalt.

És elérkeztünk 1898-hoz. Ferenczy Ida ekkor már harmincnégy éve volt bizalmasa, barátnője a királynénak. Ötvenkilenc éves volt, csupán két évvel fiatalabb, mint Sisi. A látásával már akadtak gondjai, s az is nyilvánvaló volt, hogy családjá nem lesz, a királynő szolgálatában tölti ki az életét. 1898. szeptember 10-én aztán a genfi tónál Luigi Lucheni olasz anarchista szíven döfte a királynét egy reszelővel. Sisi meghalt, s vele együtt Ferenczy Ida is egy kicsit... Mint később elmondta, abban a pillanatban összeomlott az élete. Még hosszú évekkel később is könnyes szemmel beszélt Sisiről, s büszkén mondta, hogy a királyné nemegyszer kijelentette, Ida nem a felolvasónője, hanem a barátnője.

Ferenczy Ida a királyné halála után csak annak élt, hogy életben tartsa az emlékét. Relikviákat adományozott múzeumoknak, sőt, sokat tett azért, hogy múzeuma legyen Sisinek. A felolvasónő, aki Erzsébet királyné közelségéért feláldozta a magánéletét, végül szép kort megélve, 1928-ban, nyolcvankilenc éves korában aludt el örökre. ♡

Az idős Ferenczy Ida

ÖRÖKSÉGÜNK VÉDELME...

A Nemzeti Hauszmann Program munkatársai külön hangsúlyt helyeznek a műemlék épületek tudományos kutatására, az eredmények feldolgozására és dokumentálására. A rekonstrukciók és újjáépítések nem veszélyeztethetik épített és kulturális örökségünket. A régészeti feltárások során, az ásatásokon előkerült új leleteket konzerválják, szakszerűen elhelyezik, tudományosan feldolgozzák, majd korszerű módon be is mutatják a nagyközönségnek.

A Budavári Palota déli összekötő szárnyának és a benne található Szent István-teremnek a felújítása falkutatással kezdődött. Ennek során többek között Anjou-kori töredékeket, a barokk palota homlokzatának részleteit és a Hauszmann-kori padló burkolatának lenyomatait találták meg a szakemberek.

A Táncsics Mihály utca 9. területén található az Erdélyi bástya, az egykori József-kaszárnya, valamint egy 18. századi lőportár. Ezek az épületek évtizedeken keresztül megközelíthetetlenek voltak. A régészeti feltárások során előkerült a XVI. századi erődítmény és annak rejtett kincsei, melyeket *Az első bástya* című kiállításon mutattak be az érdeklődőknek.

A területen végzett kutatások során találtak drágakövekkel díszített ékszereket, egy XV–XVI. századra tehető mérlegsúlyt, és előkerült egy XVI–XVII. századi gyógyszeres üveg díszes ólomkupakja is, amelyen Mária látható a gyermek Jézussal. A leletek között több érme is volt, közöttük egy 1500-as évekbeli salzburgi phenning, valamint II. Ferdinánd egy ezüstdénárja. A földből előbukkanó muskétagyólok, edények és kályhacsempék mellett a régészek egy ezüstláncra függő áttört medált is találtak.

A Dísz tér 2. alatti terület rendezése során is szenzációs leletekre bukkantak. A Vöröskereszt Egylet egykori székházának hosszú ideig elzárt pincéjében megtalálták azokat az Álmos és Előd vezért mintázó, több mint százéves eredeti szobrokat, melyek korábban a Halászbástya északi főtornyát díszítették. Ugyanitt kerültek elő azoknak a gránittábláknak a töredékei, amelyek egykoron az épület díszlépcsőházában kaptak helyet, és a Vöröskereszt Egylet igazgatótanácsának és védnökeinek állítottak emléket.

A pincében egy különleges, bepecsételt díszítésű, török-kori cseréppipát, kínai porceláncsészét, illetve egy több mint százhetven éves érmét is találtak a szakemberek, amivel 1849-ben, a frissen megépült Lánchídon való átkelésért kellett fizetni. A törmelék alól előkerült egy vörös mészkőből készült, díszített kézműves medence, számos kőfaragvány és épülettöredék. Az értékes leletek a Budapesti Történelmi Múzeum gyűjteményét színesítik majd.

A Budavári Palotanegyed körülvéző várfalak és történelmi kertek megújítását megelőző régészeti feltárások közben is sok értékes leltre bukkantak a Várkapitányság régészei. A déli nagy rondella környezetében ilyen munkák során került elő a földből egy nőstény oroszánt ábrázoló dombormű, amely egykoron az úgynevezett magyar ház homlokzatát díszítette. Ezt a pihenőházat Erzsébet királyné, azaz Sisi kérésére építette Hauszmann Alajos a századfordulón, a második világháború után azonban lebontották, helyére pedig a középkori Zsigmond-tornyot építették vissza. ♡

(NHP-anyag alapján: Weltler)

SZTORI

KIÁLLÍTÁS A BUDAVÁRI PALOTÁBAN

Hauszmann Alajosnak, az avatott építésznek, valamint páratlan műalkotásának állít emléket a Budavári Palota A épületében a tavasz óta már látogatható Hauszmann-sztori című kiállítás.

A három teremben megrendezett tárlaton multimédiás technológiával, a rég múlt felelevenítésével ismerhető meg a városrész fénykora, amikor is a dualizmus időszakában Hauszmann újraálmodta a királyi palotát és környezetét. Emellett feltárulnak a világháborús pusztítások és az 50-es, 60-as évek szándékos rombolásai, majd a tárlat átfogó képet ad a látogatóknak a Budavári Palotanegyed mostani újjászületéséről is.

Az első helyiség tulajdonképpen vetítőterem, ahol kisfilmben kaphatunk összefoglalót színművészek (Gáspár Tibor, Szatmári Attila és Fesztbaum Béla) közreműködésével. Az önmagában is különleges vetítőfelületen a nézők előtt különféle, egymást kiegészítő tartalmak peregnek, köztük térképek, régi fotók, korabeli filmfelvételek.

Curriculum vitae

Hauszmann Alajos 1847. június 9-én született, Budán. Tanulmányait a Műegyetemen és a berlini Bauakadémián végezte, majd friss építészként bejárta Németországot, Franciaországot, valamint Itáliát. Tapasztalatai nagyban hozzásegítették ahhoz, hogy a hazai építészetben a festő- és szobrászművészeti alkotásokkal történő összehangolás magaskiskoláját teremtsen meg.

Stílusát a reneszánsz és barokk elemektől ihletett historizmus jellemezi. Legismertebb alkotásai közül kiemelkedik a New York-palota és a Királyi Kúria (a volt Igazságügyi Minisztérium Kossuth téri palotája). Tervezői tevékenysége mellett több mint négy évtizeden át tanított a budai egyetemen, így gyakorolva jelentős hatást a hazai építészek elkövetkező nemzedékeire.

Munkássága igazán a budavári királyi palota tervezése és kivitelezésének irányítása alatt teljesedett ki, mellyel Ybl Miklós halálát követően, 1891-ben – az elhunyt mester akarata szerint – bízták meg. 1914-ben, a Lyka Károly szerkesztette *Művészet* című folyóiratban Komor Marcell így emlékszik erre vissza. „Ybl Miklós halála után a királyi kegy Hauszmann Alajosnak juttatta a budai királyi vár tervezésének és művezetésének nehéz feladatát. Nehéz volt megküzdeni a régi kis palota emlékével. A fejlődő szükségletek megkövetelték ezt a művészi szempontból kívánatosnál nagyobb dimenziót úgy, hogy az épület tömege szükségképpen nagyobb lett, mint amekkorát a várhegy kívánt volna.” Hauszmann a krisztinavárosi szárnyat Ybl szelleméhez hűen alkotta, létrehozva Európa egyik legelőkelőbb palotanegyedét. A dunai oldal bővítését ezek után kezdték meg, itt már szabadabban bontakoztathatta ki saját művészi elképzeléseit. Az épület meghosszabbításával a Szent György térig kialakult jelenlegi formája: kupolával ékített szimmetrikus tömbje koronaként áll a Várhegy déli végében. Utolsó jelentős munkájaként a Műegyetem főépületét tartják számon.

Az említett Komor Marcell-cikk így ír Hauszmann visszavonulásáról. „Hatvanhét éves, de még javakorában vonul vissza tanári és építési működésétől Hauszmann Alajos, aki nyugodtan kontemplálva ismerheti el önmagáról, hogy eredményes pályája során oly nagyarányú működést fejtett ki, amelynél nagyobb már nem igen telhetik embertől. És e jóleső öntudata kell, hogy jólessék irigységtől mentes ember-, illetve honfitársainak!”

A századforduló építésze velencei otthonában, 1926. július 31-én hunyt el. ☞

Enteriőrök
a Hauszmann-sztori
című kiállításról
Fotó: Várkapitányság

A Hauszmann-sztori
— folytatódik —
a Budavári Palotanegyed újjászülése

KIÁLLÍTÁS A BUDAVÁRI PALOTÁBAN

Szökőkutak

A Vár legismertebb szökőkútja a Mátyás kútja, melynek rekonstrukciója vízvezetési gondok miatt vált indokolttá. A Savoyai teraszon található Halászó gyerekek kútja pedig évek óta nem működött már, felújítása ezért vált elengedhetetlenné. A Mátyás kútja tavaly nyárra újult meg, a gépészeti és esztétikai felújítását követően ismét működő Halászó gyerekek kútja pedig 2021 végére lehet újra kedvelt helyszíne a Budavári Palotanegyednek.

Halászó gyerekek kútja

Mátyás kútja a Hunyadi-udvarban

Ellyps sétány

Elkészült az egyedi panorámával rendelkező Ellyps sétány helyreállítása is, miközben folyamatosan zajlik a sétány környezetében található zöldfelületek megújulása. A várköpeny déli oldalán pedig befejeződött a gyilokjáró felújítása, ami egy eddig elzárt területen teremtett lehetőséget a kellemes sétára. Így a várfalak mentén teljesen körbejárhatóvá vált a Budavári Palota.

VÁRKAPITÁNYSÁG

Röviden csak így emlegetik azt a közérdekű intézményt, amely 2018 óta gondoskodik a Budai Várnegyed történelmi helyszíneinek, honi kulturális létesítményeinek, a Vár területén fekvő közhasznú színtereinek létéről, azok szerteágazó szerepéről, működtetéséről. Így kapta nagy léptékű és felelősségteljes feladatául a Nemzeti Hauszmann Program megvalósítását is. Annak a rendkívüli újjáépítési eseménysornak a koordinálását, amelyről – látványos és gyönyörű felvételek segítségével – mostani Lyukasóra-különszámunkban beszámoltunk olvasóinknak. (A szerk.)

A 2019-ben útjára indított Nemzeti Hauszmann Program új korszakot nyitott a Budavári Palotanegyed megújításában. Az építkezésekkel párhuzamosan zajlik a lerombolt épületek újratervezése, valamint a Budavári Palota teljes felmérése annak érdekében, hogy az épületegyüttes lehetséges rekonstrukciójáról és hasznosításáról kellően megalapozott javaslat születhessen.

A program három pillérré épült. Az első az itt található, valamint a környező zöldterületek, sétányok, közterek, díszutak és emlékművek felújítása. Ma már autómentes a palota környezete, megszépült a Szent György tér, zajlik az Ellyps sétány és az egykori várkertek megújítása. Régi fényében látható a Mátyás kútja, a Palota útról az újjáépülő Csikós udvarra vezető nagy kapacitású liftek és a helyreállított Stöckl lépcső segítségével végre a Tabán

Várkapitányság

Ellyps-térkép

felől is megközelíthető a palota. Hamarosan véget ér a Habsburg-kapu és az ikonikus turulszobor rekonstrukciója, a Halászó gyerekek szökőkútját pedig felújítva állítják vissza eredeti helyére.

A másik fontos pillér: a pártállami időkben tudatosan, ideológiai okokból lerombolt épületek rekonstrukciója. Minden történelmi tér rekonstruálása a tudományos dokumentáció elkészítésével indul, hiszen az újjáépítések kitűzött célja a korhű állapot hiteles visszaállítása. A második világháborúban megsérült, de helyreállítás helyett torzóban hagyott vagy elbontott épületek közül ma már újjáépült és új funkciókkal működik a Főország és a Lovarda, illetve megkezdődtek a József főhercegi palota, az egykori Vöröskereszt-székház és a Honvéd Főparancsnokság helyreállításának munkálatai is.

A harmadik pillér fókuszában a Budavári Palota felújítása áll, amelynek próbafeladata volt a déli összekötő szárny és az itt található Szent István-terem hiteles újjáalkotása – ez 2021 augusztusára fejeződött be. A különleges történelmi terem káprázatos berendezésének hiteles rekonstrukciójában mára már eltűnően lévő mesterségek képviselői vet-

tek részt, részben európai együttműködés keretében. Hazánkban Pécestől Pápaiig hét szakma mintegy húsz műhelyében több száz szakember dolgozott az alkotásokon csaknem hat éven át. Az átfogó rekonstrukció tapasztalatait is felhasználva a következő években a palota északi épületeinek helyreállítása kezdődik meg, a falkutatás már zajlik.

A Nemzeti Hauszmann Program teendője az is, hogy a Budavári Palotanegyed ismét szervesen illeszkedjen a városrészbe, kiszolgálja az itt élők és az ide látogatók igényeit, valamint különleges kínálattal gazdagítsa a főváros kulturális és turisztikai lehetőségeit. A pandémia előtti adatok szerint évente csaknem négymillió belföldi és külföldi látogatója volt a budai Várnak, akik azonban jellemzően kevés minőségi időt töltöttek a Budavári Palotanegyedben. Ma már az itt élők kényelmét szolgálják a megújult zöldterületek, a palotanegyedben is minőségi vendéglátást kínál a Főország kávéház, népszerű vezetett sétákon lehet felfedezni az újjászületett építményeket. A kulturális események is visszatértek ide: Karmelita-koncertek néven ismét komolyzenei programok lesznek a rendezvényteremben.

A Budavári Palotanegyed a közeljövőben: épített kulturális örökségünk részeként, egyszersmind nemzetünk szimbolikus tereként már századfordulós arcát mutatva fogadhatja látogatóit. ☛

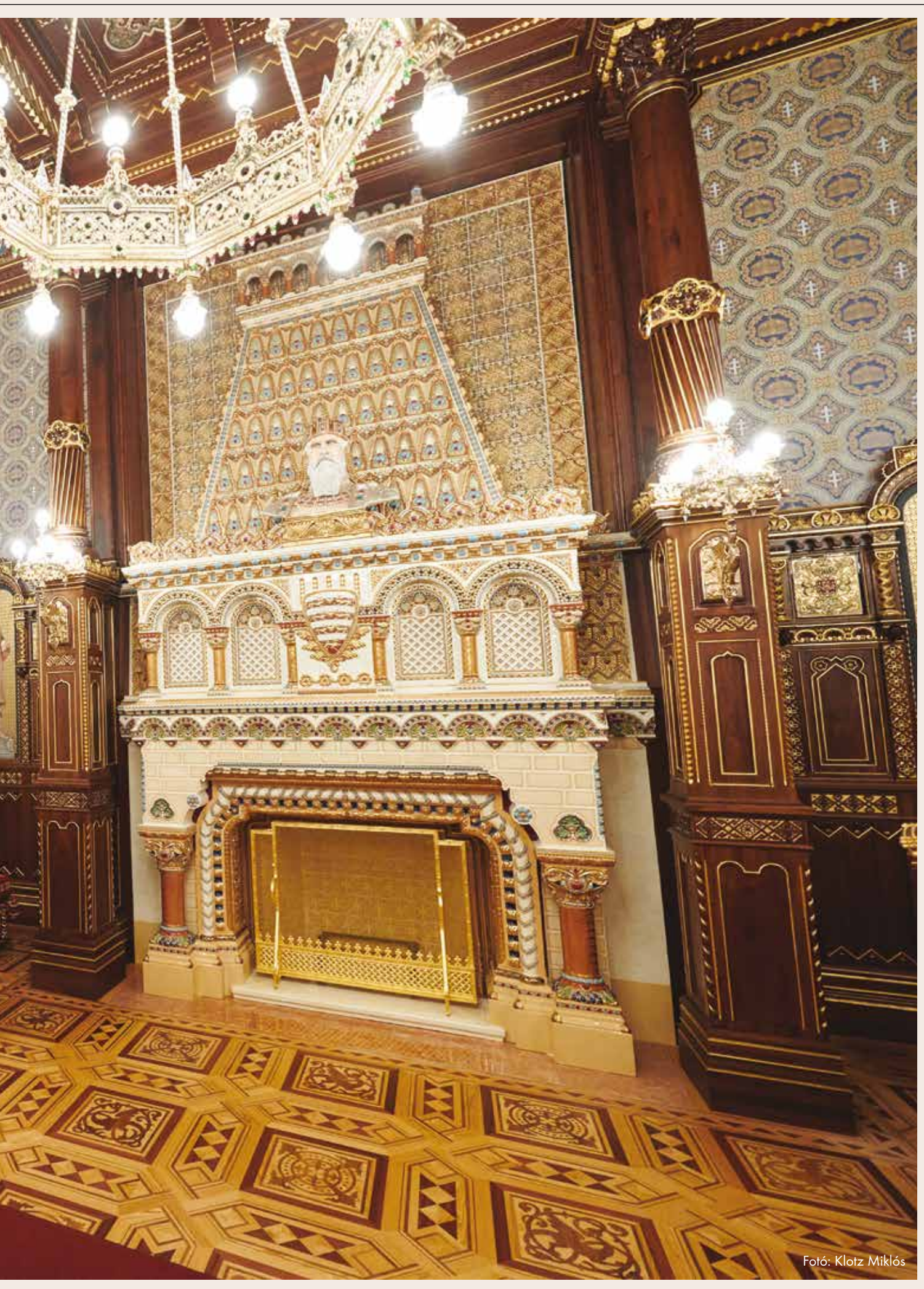
Várkapitányság Nonprofit Zrt.
1013 Budapest, Ybl Miklós tér 6.

„Felelősséggel tartozunk a ránk bízott épített, kulturális és régészeti örökség iránt, melyet a jó gazda gondosságával óvunk és gazdagítunk.”
(NHP-részlet)

A SZÁZADFORDULÓ CSODÁJA

VIRTUÁLIS TÁRLATVEZETÉS A SZENT ISTVÁN-TEREMBEN

Előző számunkban, a Várkapitányságtól kapott gyönyörű Lyukasórá-címlapfotó révén már hírt adtunk arról, hogy 2021. augusztus 20-án léphettek először látogatók az eredeti tervek mintájára rekonstruált Szent István-terembe. A századforduló csodájaként is emlegetett terem, amelyhez a háború előtti állapot szerint felújított Budavári Palota déli összekötő szárnyát végigcsodálva lehet eljutni, valóban a magyar iparművészet remekeit rejt. Most, Földváry Gergely tárlatvezetését követve, tegyük sétát mi is ezen az úton! (A szerkesztő)

(Földváry Gergely beszámolója alapján, Pest Buda)

Megérkezve az Oroszlános udvarba, első változásként feltűnik, hogy ismét megnyitották a Budapesti Történelmi Múzeum (BTM) főbejáratát, amelyet a Budavári Palota déli összekötő szárnyának rekonstrukciója miatt zártak le 2019 novemberében. Itt jutunk be Senyei Károlynak a *Háború* és a *Béke* című szoborcsoportja között abba az újjáépített épületrészbe, amely a palota Hauszmann-korabeli állapotát tükrözi.

Az épület földszintjén helyreállt a régi rend: itt van a ruhatár, az ajándékbolt, a büfé, annyi változással, hogy mára egész oszlopok bújtak elő a háború utáni toldozgatások mögül, s immár neobarokk díszletek között vehetjük majd meg a belépőjegyet a BTM kiállításaira. A Budavári Palota déli összekötő szárnyának emeletére tartva óhatatlanul felsejlik az elmúlt hat esztendő, amikor is sokak munkájának eredményeként készült itt minden. Egyfajta főpróbája is volt ez a tervezett palotarekonstrukciónak, az abban részt vevő építészek, művészettörténészek, iparművészek, iparosok s más munkatársak számára.

Az emeleten nemcsak az Árpádok korát megidéző történelmi díszterem látogatható augusztus 20. óta, hanem több más helyiség is, így a korabeli folyosó, az egyelőre nem helyreállított, de kiállítási térként megnyitott egy-

kori cercle-terem és egy Hauszmann-kori előszoba is. S ahhoz, hogy a látogató eljusson a Szent István-teremig, először a róla szóló kiállítást kell megtekintenie.

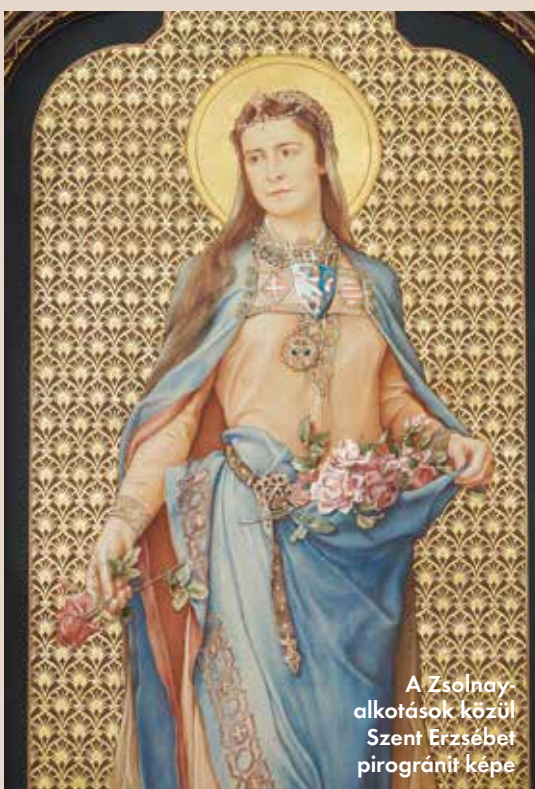
Az új rész és a kiállítás is az egykori északi összekötő folyosóval, a tükörfolyosóval kezdődik. Ez a folyosószakasz a klasszikus műemléki helyreállítás szép példája, ahol a felújított falon kívül a Hauszmann-kori stukkópárkány szakaszai és a falburkolat egyes részei is láthatóak eredeti állapotukban. A műemléki helyreállítást nagyban segítette, hogy megmaradt az egyik párkányfríz, így hitelesen lehetett újraalkotni őket. Habár nem állt rendelkezésre olyan gazdag dokumentáció a folyosóról, mint a Szent István-teremről, de korabeli kiviteli tervek a faburkolatokról, ajtókról mind fennmaradtak.

A folyosón található négy falikar közül három eredeti, ezek a Várkert-kioszkban voltak hosszú ideig, és csak a kutatások derítették ki, hogy valójában ide tartoztak. A negyedik, egy újraalkotott falikar pedig olyannyira jól sikerült, hogy Rostás Péter művészettörténész, a Szent István-terem művészeti szakértője azt mondta: ő sem tudná megmondani, melyik az eredeti és melyik a másolat. A folyosón és a Szent István-teremben lévő ablakrolókat és a csipkés függőnyt ugyancsak a fényképek alapján rekonstruálták. Angyal Tibor építész, a Szent István-terem újratervezője textilművészekkel rajzoltatta meg a mintát, amelynek alapján a textilt végül a kalocsai hímzőasszonyok készítették el. Habár a folyosó a kiállítás része, ám tudatosan sem itt, sem a Szent István-teremben nincsenek műtárgyak kiállítva, mert ezeket történelmi terekként szándékoztak meghagyni az alkotók.

Gulyás Gábor esztéta, a kiállítás kurátora felhívta a figyelmet két játékfilmre: egyik a Zsolnay családról szól, annak tagjai készítették a Szent István-terem híres kandallóját, a másik pedig boldog IV. Károlyról, aki nagy tisztelője volt Szent Istvánnak – nem véletlen, hogy koronázásakor innen indult útjára a Szent Korona.

A híres Zsolnay-kandalló
Fotó: Klotz Miklós

A Zsolnay alkotások közül Szent Erzsébet pirogránit képe

Szent István újraalkotott mellszobra

Árpád-házi királyképek a Szent István-teremben a Zsolnay manufaktúra pécsi gyárából

A kiállításon két, külön figyelmet érdemlő különlegesség is található: egy XVII. századi Szent István-herma, melyet a kor híres olasz szobrásza, Bernini alkotott és ajándékozott Zágrábnak 1635-ben, és amelyet most lehet látni először Budapesten. A másik szenzációnak minősülő műtárgy *Aba Novák Vilmos festménye*, amelynek létezéséről a művészettörténet ugyan tudott, de kiállításon most látható először. A festmény 1936-ban készült, valószínűleg a budapesti városmajori templom vázlataként, az 1938-as Szent István-kiállításon kiemelt első díjat kapott.

Az összekötő folyosó utáni kiállítási térből nyílik az egykori cercele-terem, amelyet a födém alacsony mivolta miatt még nem lehetett eredeti állapotába helyreállítani. Itt kapott helyet Havadtöy Sámuel nagy híró képzőművész külön erre a helyszínre alkotott tizkapus installációja, amely Szent István király Imre herceghez írt intelmeinek csaknem ezeréves szövegén alapul.

És az emeleti tér káprázatos helye, a Szent István-terem! Úgy érzi az ember: nem is tud a szeme ennyi szépséget egyszerre befogadni. A 11,27 méter hosszú, 6,42 méter széles és 5,50 méter magas Szent István-terem eltért a Budavári Palota alapvetően barokk és neobarokk stílusú belső tereitől. A nagy és monumentális terek helyett kis, bensőséges kialakítás jellemzi, tele finom részletekkel. Alapvetően román stílusban készült a terem, ám az iparművészek teret engedtek a magyar ornamentikának, így felbukkan benne a magyaros szecesszió is. A helyiség egyediségét adja az is, hogy nem uralkodik el benne túlnyomóan egyetlen matéria sem, hanem gyönyörű harmóniát teremt a négy nemes alapanyag: a fa, a textil, a kerámia és a fém ötvözete. A palota déli összekötő szárnyában található terem készítésekor nem

fukarkodtak sem az alapanyaggal, sem a szaktudással, így kitüntetett figyelemmel álmódhatták meg. A Hauszmann Alajos által megálmodott, s az államalapító királyról elnevezett terem a századfordulón a budavári királyi palota kiemelt belső tere volt, így az építész a korabeli magyar iparművészet jeles alkotóit kérhette fel a belső díszítések elkészítésére. Zsolnay Vilmos, Thék Endre, a Haas Fülöp és Fiai vállalat, a Neuschlos testvérek vettek részt a munkákban.

A terem szerepét tekintve gyülekezőteremként szolgált, fogadásokkor használták, vagy ha audienciára vártak a királyhoz előkelőbb látogatókat. Rostás Péter művészettörténész két konkrét eseményről is mesélt, amelyeknek a Szent István-terem adott helyet. Az egyik egy József főherceg által rendezett fogadás volt, amikor állítólag kártyaszobának használták a termet. A másik pontosan datálható: 1916 decemberében, a IV. Károly koronázása előtti este, a Zsolnay-kandalló előtt felállítottak egy asztalt, melyet leterítették a koronás falikárpit darabkájával, és azon a párnán pihent a Szent Korona, a jogar és az országalma egészen másnapig, amikor is innen indultak el a Mátyás-templomba, a koronázási ünnepségre.

A Szent István-termet elhagyva, a kiállítás és az újonnan átadott déli összekötő szárny utolsó felújított része a Hauszmann-kori előszoba. Voltaképpen átvezető rész ez a Mária Terézia-korabeli szárnyba. Az itteni helyreállítás is gondos kezek hiteles munkáját tükrözi, ám a jóval kevesebb dokumentáció miatt több helyütt analógiákon alapult a díszítés és a falak felújítása.

Köszönet a számos nagy képességű építész, szakértő és művész fáradozásaiért, amellyel az egyedülálló rekonstrukciós alkotómunkában részt vettek! ♡

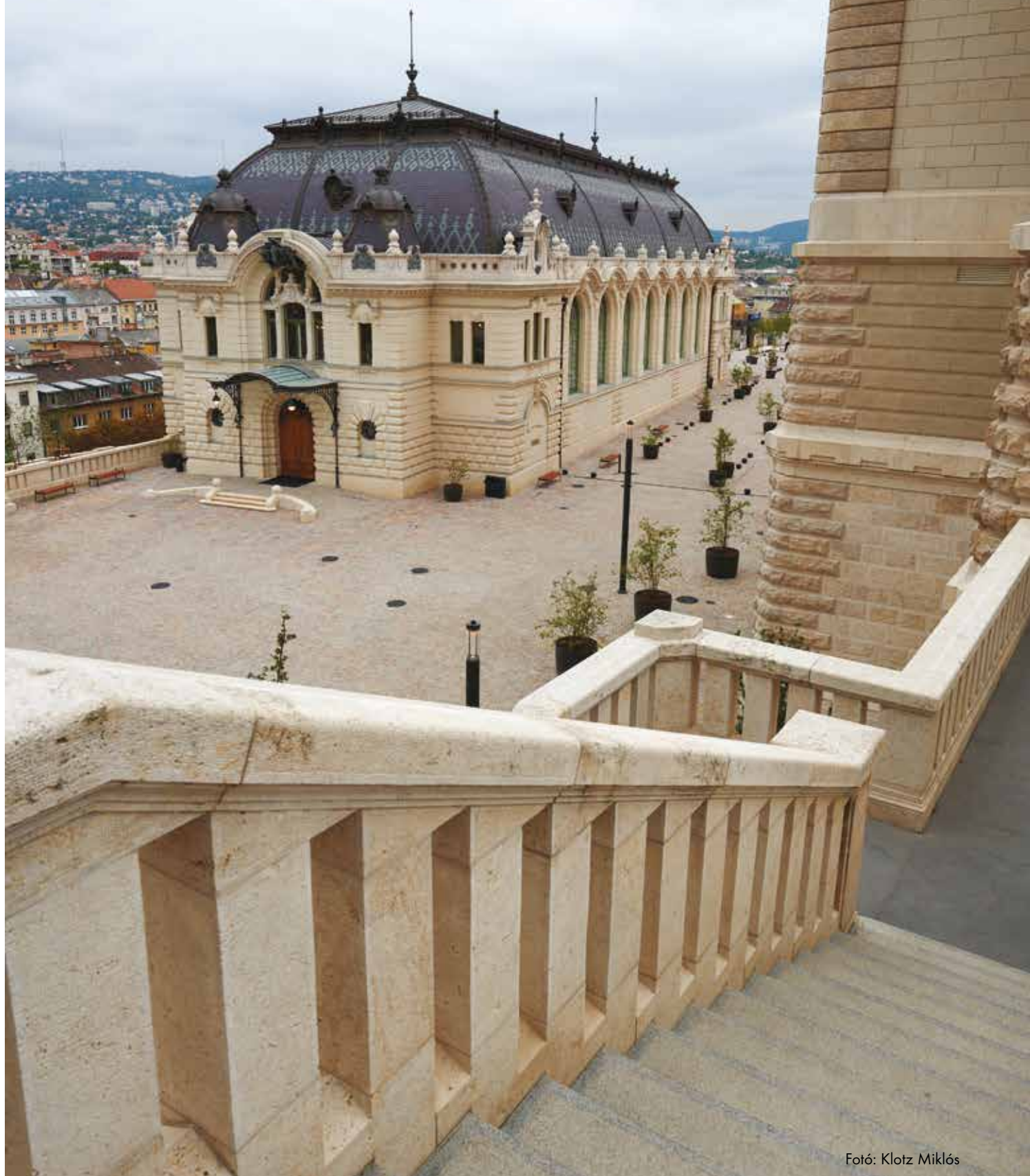
„A déli összekötő szárny rekonstrukcióját 2020 januárjában kezdtük meg, helyreállítottuk a homlokzatait és belső térszerkezetét, így mára ismét eredeti formájában látható.

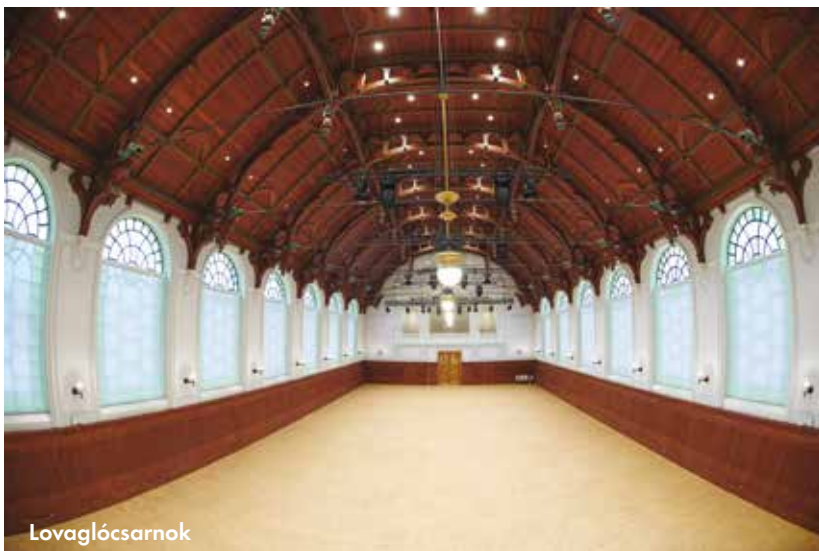
Ez a Budavári Palota elsőként helyreállított épületrésze.”

(NHP-részlet)

Fotó: Klotz Miklós

A LOVARDA ÉS KÖRNYÉKE

Lovaglócsarnok

Stöckl-lépcső

Fodor Gergely és Gulyás Gergely a szeptemberi megnyitón

A kulturális örökség napjainak országos megnyitóján, szeptember 17-én ünnepélyes keretek között adták át az újjáépült Királyi Lovardát és a hozzá tartozó Csikós udvart a Budavári Palotanegyedben. Az eseményen ünnepi beszédet mondott *Gulyás Gergely*, a Miniszterelnökséget vezető miniszter és *Fodor Gergely*, a Nemzeti Hauszmann Programot irányító kormánybiztos.

Fodor Gergely beszámolt arról is, hogy a hiteles rekonstrukció során hűen követték a századfordulós terveket, ám a Lovardát belül a legmodernebb technikai megoldásokkal szerelték fel, így az épület a jövőben Budapest legkorszerűbb és legelegánsabb rendezvényközpontjaként működhet. Újjáépítették az ország egyik szépséges történelmi lépcsőjét, a Stöckl-lépcsőt is, amely a Hunyadi-udvarral teremt összeköttetést (az 1896-ban átadott lépcső a közelben álló egykori várfelügyelői ház után – Stöckl Gebäude – kapta a nevét). Az odalátogatók véleménye szerint, a látványélmény érdekében érdemes a Csikós udvart a felső palotaszintről, Hauszmann Alajos különleges vonalvezetésű, neoreneszánsz stílusú díszlépcsőjén megközelíteni.

Az itteni terület pedig ifjabb Vastagh György szobrászművész *Lófékező* című szobráról neveztetett el, amelyet eredetileg 1901-ben avattak fel a Lovarda előtt. A művész modellje egy hortobágyi csikós volt, és a mű avatásakor már hírnevet szerzett, mivel várbeli felállítása előtt

sikerrel megjárta az 1900-as párizsi világkiállítást. Az alkotást 1954-ben szállították át a Hunyadi-udvarba, majd restaurálása után, 2019 augusztusában helyezték vissza eredeti helyére.

A sétára és kikapcsolódásra vágyók örömeire felfrissült a Lovarda épülete mögötti új zöldfelület is. A királyi várpalota nyugati oldalán elnyúló, alsó és felső várfal közötti udvart a török korban *Jeni mahallénak*, azaz Új városnak nevezték. A Karakas pasa tornyától a Buzogány toronyig húzódó egykori városrésznek a török megszállás idején még saját dzsámija is volt. Most Törökkert néven megidéztek ezt a korszakot is.

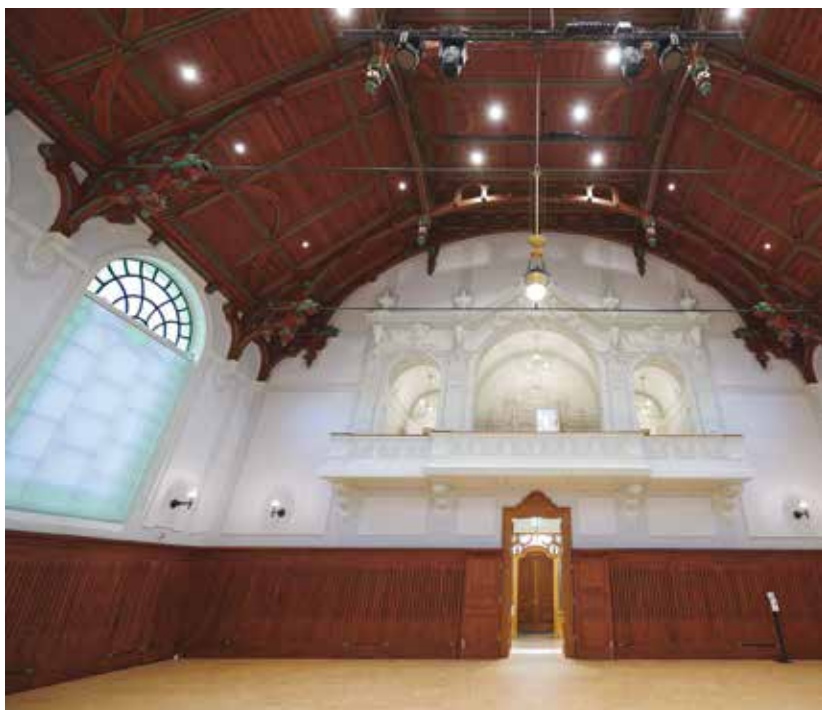
Két nevezetes, újra helyére került mellszoborról itt még szólnunk érdemes: *Antonio Bonfini* és *Luigi Ferdinando Marsigli* mellszobráról. Antonio Bonfini itáliai humanista történetíró Mátyás király meghívására, 1486-ban érkezett hazánkba, s a magyar történelem első nagy feldolgozója fűződik nevéhez. A Bonfinit ábrázoló mellszobrot Farkas Zoltán készítette és 1934-ben avatták fel a Hunyadi-udvaron, a Stöckl-lépcső feljáratánál. Budapest ostroma során a szobor eltűnt, ám az eredetiről fennmaradt minta alapján újrifaragták. A másik mellszobor modellje, Luigi Ferdinando Marsigli gróf botanikus, hadvezér, diplomata és hidrokartográfus pedig nagy szerepet játszott Buda 1681-es visszavételében. A harcok után közel háromszáz kódexet is kimenekített a romos várból, és jelentős

„A Hauszmann-féle rámpa pillérei között pelenkázóval ellátott, akadálymentesen megközelíthető mosdóblokkok és üzlethelyiségek, míg a körülötte található területeken padok, szemetesek, ültetett és dzsászfák kaptak helyet.”

(NHP-részlet)

A Stöckl-lépcsősor a Hunyadi udvaron

szerepet játszott például a Duna feltérképezésében is. Róla Kisfaludi Strobl Zsigmond készített mellszobrot, amelyet 1936-ban avattak, a Stöckl-lépcső feljáratánál. A háború után kimentették a romok közül, a mű ezután az MNM egyik folyosójára került, ott az 1956-os forradalom során kiütött tűzben teljesen elfeketedett. 1994 óta a Természettudományi Múzeum ásványtárában őrzik. A két mellszobor ismét eredeti helyén áll, a Stöckl-lépcső tetején, az Oroszlános kapu és a Főörség épülete között.

És az újjászületett, közel ezerötyszáz négyzetméteres, most már multifunkcionális rendezvényeknek otthont adó impozáns épület – a Lovarda!

A Királyi Palotától nyugatra fekvő udvari istálló, valamint az ettől délre eső lovaglócsarnokot és kocsiszint István nádor kezdte kiépíteni a XIX. század elején, azonban az elkészült részek komoly károkat szenvedtek a Görgey Artúr vezette 1849-es ostromkor. Végül mégis felépült a csarnok, amely a Királyi Palota lovardájául szolgált negyven éven át. A mellé álló istállóépület túl kicsinek bizonyult, ezért a lovaglótermet istállóvá és kocsiszinné alakították. Hauszmann Alajos tervei alapján 1899 és 1901 között az új palotaegyütteshez méltó lovardát építettek a Csikós udvarban. A 11 400 négyzet-

méteres, téglalap alaprajzú épület faszkeruzetét Thék Endre bútorgyára tervezte és gyártotta. A lovaglóterem nyitott fedélszékét a Neuschloss Károly és fiai cég kivitelezte, az óriási, részben színes ablakokat Róth Miksa cége készítette. A kétrészes, manzárdtetős épület kivitelezési munkálatait Höpfner Guido irányította. Az épület látványos tetőzete a prágai Belvederét és Palladio vicenzai bazilikáját idézte.

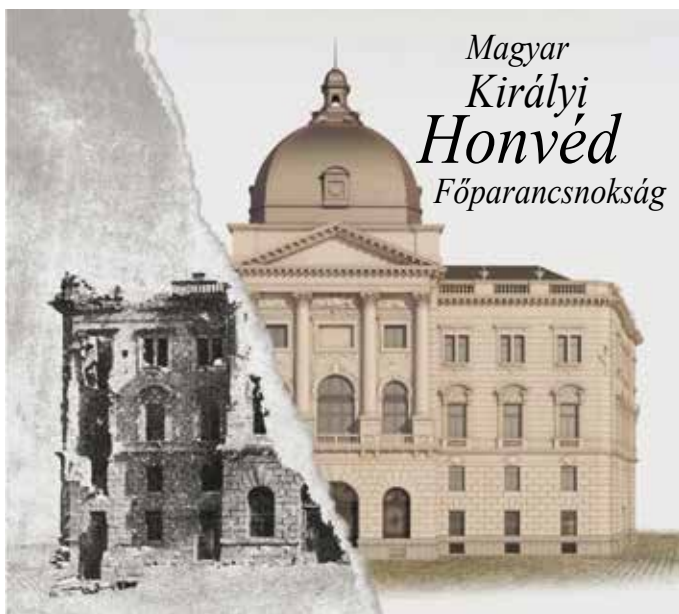
IV. Károly koronázásakor a Lovarda is szerepet kapott. Itt pihent az a bécsi udvarban hosszú hónapok alatt betanított ló, amelyik a koronázási ceremónia alatt az új királyt a hátán vitte. A Lovardát a századfordulótól kezdve 1938-ig az udvartartás használta, később az udvarlaci őrség spanyol lovasiskolája is tartott benne bemutatókat. A második világháborúban megsérült épület megmenthető lett volna, ennek ellenére 1950-ben inkább lebontották.

A megújhodáskor a lovaglócsarnok minden részletében követte az egykori épületkialakítást. Fontos eleme a körbefutó, ferde síkú falburkolat – lambrin –, amelynek az eredetivel egyezően nemcsak a lovaglótér határolásában, hanem a tér fűtésében és szellőztetésében is szerepe van. Sőt! Az üres épületbe lépve nyoma sincs visszhangnak, ami az akusztikus burkolatnak is köszönhető. ♣ S. E.

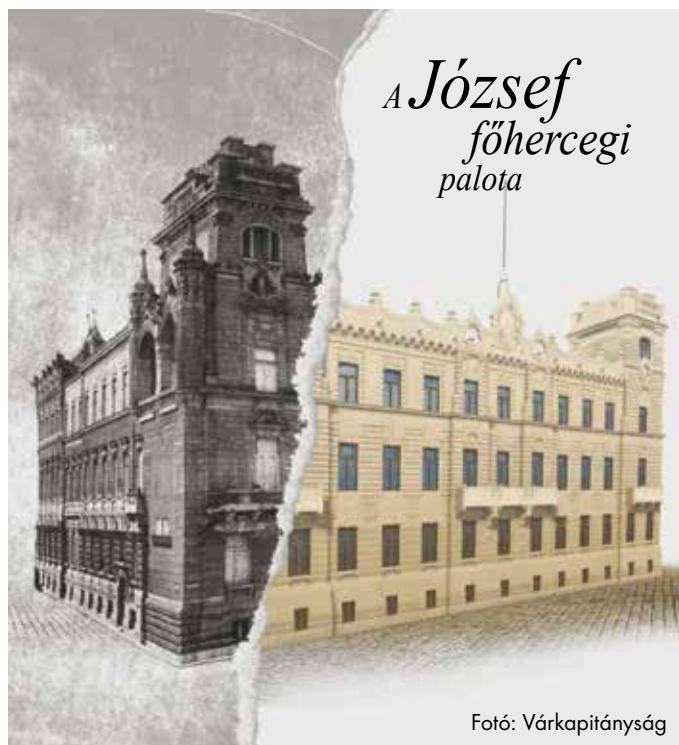
Fotó: Klotz Miklós

*Magyar
Királyi
Honvéd
Főparancsnokság*

Épülete 1897-re készült el a Dísz téren, Kallina Mór tervei alapján. Tetőszerkezete a második világháborúban megsérült, és bár az épület megmenthető lett volna, 1949-ben mégis rommá nyilvánították, fokozatosan visszabontották az első emelet magasságáig. Az épület 2012–2014 között részleges felújításon esett át. 2021-ben indultak az újabb munkálatok, melyek során a Honvéd Főparancsnokságot eredeti magasságában építik vissza. A földszinten látogatóközpontot és közösségi teret alakítanak ki, az emeleti részek pedig a budai Vár történetét feldolgozó interaktív kiállításoknak adnak majd helyet.

*A József
főhercegi
palota*

Fotó: Várkapitányság

Apalota a Szent György tér Tabán felőli oldalán állt, szemközt a Sándor-palotával. Budapest 1944-es ostroma idején a nyugati homlokzatot több belövés is érte, de az újjáépítés elmaradt. 1968 júniusában a leromlott állapotú palotát felrobbantották. A területet a Nemzeti Hauszmann Program keretében Korb Flóris és Giergl Kálmán korabeli terveihez hűen állítják helyre.

*A Vöröskereszt
Egylet
egykori székháza*

ADísz tér délkeleti sarkán álló székház egészen a második világháború végéig szerves része volt a Várnegyed látképének. A második világháborús belövések után, 1946-ban a teljes bontása mellett döntöttek. Az elhanyagolt telek régóta városképi sebként tátongott, az impozáns épület újjáépítésével több mint fél évszázados adósság kerül törlesztésre. Az építkezések a tervet követve, itt is 2021-ben kezdődnek.

*A Magyar
Nemzeti
Levéltár
Bécsi kapu téri
épülete*

ABécsi kapu téri épületét 1923-ban vehette birtokba az intézmény. A neoromán stílusú épületegyüttest Pecz Samu tervezte, aki a megépültek mellé egy további szárnyat is álmódott a Levéltárnak, azonban az első világháború után pénzsűkékben ez végül sohasem épülhetett fel. A háború során súlyos sérüléseket szenvedett hátsó tornyát helyreállítás helyett 1945 szeptemberében felrobbantották. Pecz Samu korabeli tervei helyett az 1970-es években itt építették fel az Országos Villamos Teherelosztó ormótlan épületét, mely stílusában igencsak elütött a környék házáitól, s azóta már lebontották. A helyreállításon túlmenően tervezik az eredeti, Pecz Samu által jegyzett épületszárny felépítését, és rekonstruálják a hátsó tornyot is, abból a megfontolásból, hogy a levéltárba látogatók modern, a XXI. századi igényeket kielégítő környezetben ismerkedhessenek meg az épület történetével, a nemzet értékes írásos emlékeivel és az itt dolgozók áldozatos munkájával. Emellett az új szárny további területet biztosít az intézmény számára, amely kinötte már jelenlegi épületét.

A VÁRKERT BAZÁR AZ ÚJJÁSZÜLETÉS HÍRNÖKE

Az újjászületés előfutárjaként, Ybl Miklós születésének bicentenáriumi évében, 2014 tavaszán ünnepélyes keretek közt adták át a Duna partján, a Várhegy lábánál a Várkert Bazár felújított és kibővített épületegyüttesét. L. Simon László akkor kormánybiztosként irányította a megnyitás előkészületeit, és a Lyukasóra Várkert Bazárról szóló különszámában személyesen számolt be mindezekről olvasóinknak. A monumentális építménysorra, amelyet eredetileg a királyi kertek lezárásának szántak, már tervezése és építése idején Ybl főműveként tekintett a közvélemény. És a neoreneszánsz stílusban megálmodott épületegyüttes, amelyet Ybl-bazárként is emlegetnek, valóban a hazai romantikus építészet egyik legszebb alkotása lett, amely 1883-as átadása óta mindig osztatlan sikert aratott szépségével és kiegyensúlyozott arányaival. *(A szerk.)*

LYUKASÓRA KÜLÖNSZÁM
XXX. évfolyam, IX. szám. 2021/9.

Kiadja a Magyar Írók Egyesülete
Szerkesztőség: 1052 Budapest, Városház u. 7.

A szerkesztőbizottság tagjai:

**Alföldy Jenő, Ágh István,
Bertalan Tivadar, Czigány György,
Dobai Péter, +Gülch Csaba, Iancu Laura,
Kalász Márton, Markó Iván,
Pröhle Gergely, Rózsássy Barbara,
Szakonyi Károly**

Főszerkesztő: **Sághy Ildikó**
Főmunkatárs: **Szakonyi Károly**
Művészeti vezető: **Réti Attila**
Olvasószerkesztő: **Bognár Antal**
Rovatvezető: **Simon Erika és Weltler Ildikó**
Titkárságvezető: **Óri-Kiss Gyöngyi**
Hauszmann-külszámunkat
Klotz Miklós fotóművész felvételeivel és
a Várkapitányság fotóival illusztráltuk
Nyomdai kivitelezés:
VIRTUÓZ Kiadó és Nyomdaipari Kft.
1037 Budapest, Bécsi út 267.
Felelős vezető: Tolonics Gergely

A Várkert Bazár Nádler Róbert
festményén, 1884, részlet
Fotó: Lyukasóra-archívum

A VÁRKERT BAZÁR AZ ÚJJÁ- SZÜLETÉS HÍRNÖKE

V4-országokbeli
friss diplomás
fotográfusok kiállítása az
Ybl-bazár rámpáján, 2021 őszén